

УДК 336.71

Труш І.Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка***ГРОШОВО-КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЙОГО СУТІ****MONETARY MECHANISMS IN THE STATE REGULATION OF ECONOMY: THEORETICAL APPROACH TO ITS ESSENCE****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто теоретичні засади грошово-кредитної політики з позиції інтерпретації її економічної сутності. Досліджено та систематизовано підходи вітчизняних та зарубіжних науковців щодо зазначеної проблематики, окреслено сферу застосування терміна «грошово-кредитна політика». Запропоновано більш повне і чітке визначення поняття «грошово-кредитна політика».

Ключові слова: грошово-кредитна політика, грошовий обіг, грошово-кредитний ринок, Національний банк України.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические основы денежно-кредитной политики с позиции интерпретации ее экономической сущности. Исследованы и систематизированы подходы отечественных и зарубежных экономистов относительно отмеченной проблематики, очерчена сфера применения термина «денежно-кредитная политика». Предоставлено более полное и четкое определение понятия «денежно-кредитная политика».

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, денежное обращение, денежно-кредитный рынок, Национальный банк Украины.

ANNOTATION

Theoretical principles of monetary policy from the point of interpretation of its economical core and modern realization practice are regarded in the article. National and foreign scientists' approaches concerning mentioned problematic are researched. The sphere of monetary policy in economical literature is outlined. In the article more complete and clear determination of concept is given monetary policy.

Keywords: monetary policy, currency circulation, monetary market, National bank of Ukraine.

Вступ. Грошово-кредитне регулювання є важливою сучасною складовою державного регулювання національної економіки. Досвід багатьох країн світу свідчить про те, що ефективне поєднання різних інструментів державного регулювання грошово-кредитної сфери дає змогу вирішити проблему тимчасової нестачі ліквідності фінансових посередників, запобігти її перетворенню на кризу платоспроможності, а також ефективно використовувати можливості для зростання та розвитку економіки як єдиного цілого.

За умов ринкової економіки грошово-кредитні системи набувають у суспільному житті особливого значення, а грошово-кредитні відносини та фінансово-кредитні інститути істотно впливають на економічні та соціальні процеси у країні. Грошово-кредитна система забезпечує ринкову систему механізмами та інструментами, які використовує держава для ефективного впливу на національну економіку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблематику застосування грошово-кредитного механізму в державному регулюванні економіки досліджували К. Віксель, Дж. М. Кейнс, К. Маркс, І. Фішер, М. Фрідман, А. Харріс, Дж. Хікс, Й. Шумпетер та ін. Вагомий внесок у дослідження грошово-кредитного механізму зробили вітчизняні економісти: Г. Башнянин, Д. Богиня, О. Вовчак, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Дзюблюк, В. Лагутін, Я. Лапчук, І. Михасюк, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкова, П. Нікіфоров, О. Носов, Ю. Пахомов, О. Петрук, В. Приходько, А. Чухно, П. Юхименко та ін.

Однак практика державного регулювання макроекономічних процесів на основі грошово-кредитного механізму в транзитивній економіці України дотепер теоретично не узагальнена, що суттєво обмежує можливості включення грошово-кредитного механізму зі стимулювання економічного зростання до арсеналу державної економічної політики. Тому необхідно уточнити і конкретизувати саме поняття «грошово-кредитна політика», яке б комплексно висвітлювало його суть.

Метою дослідження є уточнення і конкретизація суті грошово-кредитного механізму державного регулювання макроекономічних процесів.

Результати дослідження. Сучасний етап розвитку економіки України відбувається за умов фінансово-економічної кризи, що висуває нові вимоги до економічної політики держави, які полягають у необхідності зміщення акцентів із зовнішньої орієнтації економіки на активізацію та стимулювання розвитку внутрішнього ринку. Для цього грошово-кредитна політика Національного банку України (НБУ) як складова економічної політики країни покликана забезпечити відповідне монетарне підґрунтя для виходу країни з фінансової та економічної кризи, тобто цінову стабільність, і припинити зростання інфляції у довгостроковому періоді.

У Законі України «Про Національний банк України» зазначається, що «грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу» [13].

У науковій економічній літературі до визначення поняття «грошово-кредитна політика» застосовують різні підходи, що спричинило існування різних трактувань. Разом з тим чітке формулювання визначення грошово-кредитної політики дозволяє чітко окреслити як короткострокові, так і довгострокові її цілі.

Грошово-кредитну політику українські та зарубіжні економісти розглядають з концептуальних позицій, акцентуючи на їх цільове спрямування. Так, І.О. Лютий вважає головним у грошово-кредитній політиці державне регулювання сфери грошового обігу та кредитних відносин, при цьому він зауважує, що основна мета такої політики підпорядкована загально-економічній політиці держави і спрямована на досягнення економічної стабільності та прогресу за оптимальних значень макроекономічних показників [7, с. 96].

П. Нікіфоров також звертає увагу на те, що грошово-кредитна політика спрямована як на стабілізацію цін та національної грошової одиниці, так і на досягнення найбільш повної зайнятості та забезпечення економічного зростання держави [11, с. 25].

І. Плужніков, своєю чергою, визначаючи грошово-кредитну політику, наголошує на тому, що грошово-кредитна політика – це система сукупність національних інтересів (пріоритетів), наукових підходів та заходів в сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання і забезпечення економічного зростання, стабільності грошової одиниці України, соціального захисту населення, стримування інфляції та вирівнювання платіжного балансу країни [12, с. 85].

Інші автори трактують грошово-кредитну політику як один із провідних засобів, за допомогою якого органи влади в ринковій економіці регулярно впливають на темп і напрямок загального економічного зростання, включаючи не лише рівень валового продукту і зайнятості, але й загальний рівень зростання чи падіння цін. Так, І. Михасюк вважає, що грошово-кредитна політика є оперативним і гнучким доповненням до бюджетної політики [10, с. 214], при цьому вона постійно потребує науково обґрунтованого узгодження з цілями інших складових державного регулювання, в першу чергу, бюджетно-податкової політики. Такої ж точки зору притримується і Є. Свірідов, підкреслюючи при цьому, що монетарна політика, будучи одним із головних каналів впливу держави на економіку, потребує тісного узгодження із пріоритетними цілями інших складових державного регулювання, в першу чергу, бюджетно-податкової політики [15, с. 88].

Досить часто, трактуючи суть грошово-кредитної політики, науковці акцентують на важливості діяльності центрального банку стосовно регулювання кількості грошей в обігу. Так, Т.Я. Андрейків стверджує, що грошово-кредитна політика – це комплекс взаємопов'язаних,

спрямованих на досягнення певних цілей заходів щодо регулювання грошового ринку, що їх проводить держава через свій центральний банк [1, с. 230]. Грошово-кредитна політика – це «заходи та дії регулятивного характеру, що здійснюються безпосередньо центральним банком чи за його участю та реалізуються через грошовий ринок у всіх його різновидах, включаючи валютний» [16, с. 406]. У наукових публікаціях М.І. Савлука грошово-кредитна політика визначається як сукупність заходів центрального банку, направлених на регулювання пропозиції грошей [14, с. 126].

Проте у науковій літературі зустрічаються такі визначення, де визначальна роль центрального банку практично нівелюється. Так, С.О. Мисак вважає, що грошово-кредитна політика – це сукупність заходів законодавчої та виконавчої влади, спрямованих на досягнення стабілізації національної грошової одиниці, підвищення ліквідності та кредитоспроможності банківських інститутів через регулювання грошового ринку [9, с. 36].

Грошово-кредитна політика держави, по суті, являє собою комплекс заходів держави щодо регулювання грошового ринку з метою забезпечення економіки грошовою масою і підтримання стабільності грошової одиниці як необхідної передумови досягнення макроекономічних цілей [4, с. 90].

У вітчизняній економічній літературі досить часто замість терміну «грошово-кредитна політика» використовується термін «монетарна політика». Зауважимо, що у зарубіжній науковій літературі та на практиці господарювання використовується саме термін «монетарна політика». Так, американський економіст Дж.Е. Долан стверджує, що поняття «монетарна політика» «охоплює всі дії уряду, що впливають на кількість грошей, які перебувають в обігу», тобто ця політика є комплексом заходів регулятивного впливу, спрямованих на зміну грошової маси в обігу, тобто через зміну пропозиції грошей вплив безпосередньо на ставку процента та інвестиції [6, с. 214]. Механізми, що дозволяють уряду впливати на грошову масу, реалізуються через банківську систему і вплив на неї центральним банком [5, с. 246].

М. Фрідман, використовуючи поняття «монетарна політика», вважає, що монетарна політика є частиною економічної політики держави, яка спрямована на досягнення таких цілей, як стабільність, зайнятість і ціни, економічне зростання і баланс зовнішніх платежів за допомогою контролю грошової системи та її параметрів: грошової маси (пропозиції грошей), рівня і структури ставок процента, показників, що впливають на доступність кредиту [17, с. 331].

Українські економісти В. Лисицький та В. Ющенко вважають грошово-кредитну та монетарну політику синонімами і дають їй визначення як погодженої діяльності органів державної влади щодо управління грошима, яка,

використовуючи певні специфічні механізми роботи, спрямована на досягнення стабільності цін [18, с. 142].

На наш погляд, використання поняття «монетарна політика» замість поняття «грошово-кредитна політика» необґрунтовано звужує зміст грошово-кредитної політики, при цьому акцент, як правило, робиться лише на кількісних параметрах грошової маси. Проте грошово-кредитна політика виражається і стосується двох кількісних параметрів – по-перше, кількості грошей в обігу; по-друге, обсягів кредитів в національній економіці. Тому, на наш погляд, з позицій грошово-кредитної політики держава повинна (і це дуже важливо) регулювати не тільки грошовий ринок, а регулювати з використанням конкретних інструментів грошово-кредитний ринок.

Отже, грошово-кредитна політика як один із видів макроекономічної політики – це сукупність заходів, спрямованих на регулювання грошово-кредитного ринку, з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці, стимулювання економічного зростання та досягнення конкретних макроекономічних цілей. До таких цілей ми відносимо цінову стабільність, зростання добробуту населення, забезпечення зайнятості, стабільність обмінного курсу, зростання національного виробництва, збалансування платіжного балансу.

Логічно, не можна погодитися із висловленою точкою зору О.О. Бандурки, що «інструментами грошово-кредитної політики є грошова система й грошова кредитна політика, соціально-економічна сутність грошової кредитної політики, розробка грошово-кредитної політики в Україні, грошово-кредитна політика Національного банку України» [2, с. 190].

Інструменти грошово-кредитної політики, тобто регулятивні заходи, в літературі поділяють на інструменти прямого та опосередкованого впливу на основні параметри грошово-кредитного обігу або на інструменти адміністративні та ринкові [3, с. 270]. До ринкових інструментів, або інструментів опосередкованої дії належать: операції на відкритому ринку; регулювання облікової ставки; зміна норми обов'язкових резервів. До основних адміністративних методів регулювання діяльності банків належать встановлення квот на окремі види пасивних і активних операцій; введення стель (або лімітів) на видачу різних категорій позик і на залучення кредитних ресурсів; обмеження на відкриття філій і відділень; лімітування розмірів комісійних винагород, тарифів на надання різних видів послуг, процентних ставок; визначення переліку операцій, видів забезпечення, а також вимоги ліцензій на окремі види операцій [7, с. 113].

Вибір інструментів грошово-кредитної політики, які використовує центральний банк, залежить від спрямованості економічної політики держави, ступеня відкритості її економіки, рів-

ня розвиненості грошового ринку, особливостей національної банківської системи, традицій та конкретних обставин. Застосування ринкових методів, на відміну від використання адміністративних, дає можливість зберегти ринкові механізми і мотивацію економічних агентів, сприяє підвищенню ефективності ринкових механізмів у частині саморегулювання, нейтралізуючи певні недоліки, внутрішньо притаманні ринковій економіці [1, с. 231].

Висновки. Грошово-кредитна політика є не просто складовою загальноекономічної політики, а її ключовим елементом з огляду на результативність і ефективний вплив на економіку.

Грошово-кредитна політика є складовою системи державного регулювання, який дає змогу шляхом зміни параметрів грошової маси та умов кредитування забезпечувати ефективність функціонування економіки. Взаємодоповнюючими складовими грошово-кредитного механізму є кредит і гроші, і з розвитком зростає кредитна складова, яка надає можливість розширювати використання кредитних ресурсів для впливу на макроекономічну динаміку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрейків Т.Я. Особливості та основні напрями вдосконалення грошово-кредитної політики в Україні / Т.Я. Андрейків // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* – 2014. – Вип. 1. – С. 228-235.
2. Бандурка О.О. Грошово-кредитна політика України / О.О. Бандурка // *Європейські перспективи.* – 2013. – № 4. – С. 188-191.
3. Гальчинський А. Теорія грошей / А. Гальчинський. – К. : Вид-во «Основа», 1997. – 416 с.
4. Гриценко А.А. Теоретичні основи грошово-кредитної політики / А.А. Гриценко, Т.О. Кричевська // *Економічна теорія: науковий журнал.* – 2011. – № 1. – С. 90-106.
5. Долан Э.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э.Дж. Долан, К.Д. Кэмпбелл, Р.Дж. Кэмпбелл. – М. ; Л., 1991. – 546 с.
6. Долан Э.Дж. Экономикс / Э.Дж. Долан, Б. Домненко. – М. : Лазурь, 1994. – 542 с.
7. Лютий І.О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг : монографія / І.О. Лютий, О.М. Юрчук. – К. : Знання, 2011. – 357 с.
8. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки / І.О. Лютий. – К. : Вид-во «Атіка», 1997. – 238 с.
9. Мисак С.О. Фінансова політика / С.О. Мисак. – К. : ІАЕ, 2002. – 139 с.
10. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки / І.Р. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога. – К., 1999. – 592 с.
11. Нікіфоров П. Монетарна політика в системі економічної політики держави: теоретичні підходи та прикладні аспекти / П. Нікіфоров // *Економіка України.* – 2001. – № 10. – С. 25-31.
12. Плужніков І.О. Механізм узгодження бюджетної та грошово-кредитної політики держави / І.О. Плужніков // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* – Т. 7. – Суми : ВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2003. – С. 84-91.
13. Про національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р., № 679-XIV // *Відомості Верховної Ради України.* – 1999. – № 29. – С. 238.

14. Савлук М.І. Гроші та кредит : підручник / [М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.] ; за наук. ред. М.І. Савлука. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2011. – 589 с.
15. Свірідов Є.Ю. Грошово-кредитна і бюджетна політика як чинники економічної безпеки держави / Є.Ю. Свірідов // Проблеми розвитку і вдосконалення фінансової системи. – 2012. – С. 83-89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2012_1/Sviridov.pdf.
16. Сегеда Л.М. Монетарна політика та грошово-кредитне регулювання: сутнісна характеристика та теоретичне розмежування / Л.М. Сегеда // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Економіка. – 2011. – Вип. 16. – С. 402-409.
17. Фридман М. Інфляція и денежные системы // 24 ключевые книги по экономике / М. Фридман. – М., 1999. – 610 с.
18. Ющенко В.А. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні / В.А. Ющенко, В.І. Лисицький. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Видавничий дім «Скарби», 2000. – 336 с.